

УДК 316.7+327.2

А.А. Фабрика

КУЛЬТУРА В ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: РЕАЛІСТИЧНИЙ НАПРЯМ

Центральноукраїнський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка

Анотація. У статті розглянуто роль, яка відведена культурі у реалістичному підході до аналізу міжнародних відносин. В результаті дослідження визначено низку аспектів міжнародної політики, у яких культурі надається важливе значення. Зокрема, культура використовується як один із засобів зміни владних відносин між державами. З позиції реалістичного підходу, саме боротьбою за владу на міжнародній арені і можна пояснити найбільш відчутні зовнішні впливи на культуру окремого суспільства сьогодні.

Ключові слова: культура, міжнародні відносини, політичний реалізм, культурний імперіалізм, ідеологія, неореалізм.

Вступ

Сьогодні можна спостерігати досить інтенсивний характер змін культури в обох її сегментах, як у розвитку матеріальної сфери, так і в змінах цінностей та соціальних норм, які вважаються особливо стійкими, консервативними. Серед факторів змін у другому із зазначених сегментів на особливу увагу, що нашу думку, заслуговують переважно ті впливи, що їх ззовні – добровільно, вимушено, примусово – знає культура кожного окремого суспільства, тобто фактор міжнародних відносин, основу яких складають політичні відносини взаємодії та взаємозалежності. У кожній теорії міжнародних відносин є спроба внести деякий порядок і сенс у масу явищ, що мають місце на міжнародній арені. У зв'язку із цим науковий інтерес викликає дослідження ролі, яка у теоріях міжнародних відносин відводиться культурі. Це дозволило б зрозуміти можливі причини, джерела та тенденції тих культурних змін, що зумовлені міжнародним політичним фактором, а також уточнити політичні функції культури з урахуванням міжнародної специфіки.

Аналіз досліджень і публікацій

Питанню ролі культури в сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики приділяється увага у низці праць, серед авторів яких, зокрема, Дж. С. Най, С. Хантінгтон, Ф. Фукуяма, Е. Валлерстайн, А. Вендт, Х. І. Майкл, Р. Робертсон та ін. Так, Дж. С. Най розглядав культуру як ресурс «м'якої сили» у взаємодії між державами. У С. Хантінгтона культура постає як сфера, в якій знаходиться фундаментальне джерело конфлікту між країнами та народами в період нової фази світової політики. Ф. Фукуяма відносив культуру до того найглибшого рівня соціальної організації, на якому проходить боротьба за просування ліберальної демократії в світі, оскільки демократичні інститути ґрунтуються на здоровому громадянському суспільстві, а воно, у свою чергу, має передумови на рівні культури. На думку Х. І. Майкла, культура слугує фундаментом для розширення гуманітарних відносин, а культурні зв'язки виступають засобом миру та забезпечують взаєморозуміння між державами й запобігання війн. Як основу формування нового світового порядку культуру розглядав Е. Валлерстайн, а Р. Робертсон надає великого значення ролі культури у єдності світу.

Різноманіття вкрай складної та багатоаспектної міжнародної реальності намагаються пояснити різні теоретичні підходи, що виходять із визначених відправних положень. Серед них виділяють такі «кано-

нічні» теорії, як реалізм, лібералізм та марксизм, а також сучасні – неореалізм, неолібералізм, неомарксизм, транснаціоналізм та постмодернізм. Усі вони по-різному підходять до розуміння характеру участі і ролі культури в міжнародних відносинах. Можна сказати, що в цих теоріях має місце як недооцінка, так і переоцінка культурного фактору.

Постановка завдання

На сьогодні одним із найбільш впливових підходів у теорії міжнародних відносин є реалістичний напрям, що представлений реалізмом і – з кінця 70-х – початку 80-х рр. ХХ ст. – неореалізмом. У зв'язку із загостренням міжнародних конфліктів та зростанням нестабільності в світі його позиції посилюються. **Мета статті** полягає у тому, щоб розглянути роль, яка відводиться культурі у реалістичному підході до аналізу світової політики.

Основна частина

Хоча основні ідеї теорії політичного реалізму можна знайти у поглядах філософів та політичних мислителів Давнього світу, зокрема, Китаю, Індії, Греції, та Нового часу, її засновником вважається Г. Моргентау. У 1948 році вийшла його книга «Політичні відносини між націями. Боротьба за владу і мир», у якій було викладено основні положення політичного реалізму [1]. Методологічним принципом політичного реалізму є розгляд політики та суспільства загалом як таких, що підпорядковані дії об'єктивних законів, вкорінених у недосконалість людської природі. Г. Моргентау ставив собі за мету створити раціональну теорію, спрямовану на те, щоб описувати, хоча і не повністю, такі закони. Розглянемо коротко зміст і основні категорії теорії політичного реалізму.

За одиниці міжнародної політики політичний реалізм визнає *національні держави*. Політична дія кожної держави на міжнародній арені зумовлюється *інтересом*. Інтерес, на думку Г. Моргентау, є абсолютним стандартом політичної дії. Тому поняття інтересу, сформульованого у термінах *влади*, визначається ним як ключова об'єктивна категорія політичного реалізму, що обумовлює специфіку політичної сфери, її відмінність від інших сфер життя, розкриває сутність політики й не залежить від конкретних обставин місця і часу. Відстоювання державою своїх національних інтересів, з точки зору політичного реалізму, є основним критерієм правильності її зовнішньої політики.

Виходячи з того, що сучасний світ є недосконалим з раціональної точки зору, адже є наслідком дії тих сил, що закладені в людській природі, політич-

ний реалізм відмічає характерну наявність у ньому протилежних інтересів та, як результат, конфліктів між ними. Тому міжнародна політика, як і політика загалом, постає *боротьбою за владу*. Саме влада завжди залишається її безпосередньою ціллю. Разом із тим, влада як така виступає й засобом для досягнення будь-яких кінцевих цілей держави, визначених у термінах релігійного, філософського, економічного або соціального ідеалу, таких, як, наприклад, свобода, безпека, процвітання та ін. [2, с. 746-750]. Успіх держави у боротьбі за владу на міжнародній арені зумовлюється її *могутністю*, що визначається такими різноманітними факторами, як географія, природні ресурси, промисловість, військовий потенціал, демографія, національний характер, національний моральний дух та якість дипломатії. Завданням та критерієм ефективності будь-якої політики є посилення могутності держави.

Г. Моргентау виділяє три типи міжнародної політики, що їх реалізують окремі держави: політика статус-кво, спрямована на збереження влади; політика імперіалізму, спрямована на отримання більшої влади; політика престижу, спрямована на демонстрацію влади з метою її збереження або збільшення. Прагнення до влади з боку різних держав, кожна з яких намагається зберегти або скасувати статус-кво, призводить до необхідності такої комбінації відносин на міжнародній арені, яка називається *балансом сил*, а також до проведення політики, яка спрямована на його збереження. З точки зору політичного реалізму, саме політика боротьби за владу та її необхідне переростання у баланс сил є єдиним можливим варіантом організації міжнародних відносин. Разом із тим, через відсутність ієрархії, міжнародні відносини загалом, порівняно з внутрішньополітичними відносинами окремої держави, мають *анархічний характер*. У теорії політичного реалізму також зазначається низка методів, які можуть застосовуватися при проведенні політики, спрямованої на збереження балансу сил: розділяти і правити, надання компенсацій, озброєння, створення альянсів, система "стримувань та противаг" задля утримання балансу [1, с. 21, 125, 131].

Отже, політичний реалізм, на думку Г. Моргентау, пропонує теоретичну модель *раціональної* зовнішньої політики, яка, однак, не може бути реалізованою на практиці повною мірою. Проте раціональна зовнішня політика є найкращою, оскільки лише вона здатна мінімізувати ризики й принести максимальні вигоди. Така політика отримала назву реалістичної через свій інтерес до реального стану речей, реальної людської природи, реальних історичних процесів. Г. Моргентау зазначав, що теорію політичного реалізму часто розуміють та інтерпретують неправильно. Це, зокрема, стосується і важливості інших сфер суспільного життя, яка насправді не заперечується, а тут стверджується лише те, що політичній сфері притаманна своя специфіка. Політичний реалізм визнає існування та важливість неполітичних феноменів, останні ж розглядаються у ньому з точки зору політики [2, с. 753]. Необхідно зазначити, що надалі, досліджуючи ту роль, яка в концепції Г. Моргентау відведена культурі, у її визначенні ми посилатимемося на

А. Кребера та Т. Парсонса, у яких культура є змістом і типом цінностей, ідей та інших символічно значимих систем, – що створюються та передаються, – які виступають факторами формування людської поведінки, та артефактами, які проявляються (виробляються) у поведінці [3, с. 691].

Як один із вагомих чинників, що впливає на тип інтересу, який визначає політичну дію держави на міжнародній арені, політичний реалізм розглядає культурний контекст, в рамках якого формується зовнішня політика. Звернемося до цитати з праці М. Вебера, що її наводить сам Г. Моргентау: «Інтереси (як матеріальні, так і духовні), а не ідеї визначають дії людей. Тим не менше «уявлення про світ», створені цими ідеями, дуже часто можуть впливати на напрям розвитку інтересів» [2, с. 750]. Важливість культурного середовища, з точки зору політичного реалізму, полягає й у тому питанні, що воно зумовлює самий зміст та спосіб застосування влади.

Як уже було зазначено вище, одним із типів міжнародної політики національних держав є політика імперіалізму, орієнтована на отримання більшої влади. Серед засобів, що ведуть до такого результату, Г. Моргентау називає *культурний імперіалізм*. Культурний імперіалізм, на його думку, є найбільш тонкою імперіалістичною політикою, хоча сам по собі він нездатний привести до такої повної перемоги, аби інші методи імперіалізму, як то військовий та економічний, були зайвими. Культурний імперіалізм спрямований не на завоювання території або контроль над економічним життям, а на завоювання та контроль над розумом людей як інструмент для зміни владних відносин між двома народами. Культурний імперіалізм грає допоміжну роль для інших методів. Він пом'якшує супротивника, готує ґрунт для військового завоювання або економічного проникнення.

У своїй праці Г. Моргентау виділяє два типи культурного імперіалізму. Тоталітарний культурний імперіалізм справляє враження на інтелектуально впливові групи іноземної держави у першу чергу схожістю політичної ідеології; культурний імперіалізм у формі розповсюдження національної культури – засобами привабливого рівня розвитку цивілізації. Тоталітарний культурний імперіалізм добре дисциплінований та високоорганізований, оскільки тоталітарні уряди можуть здійснювати суворий контроль і впливати на думки та дії своїх громадян та тих іноземців, що їм співчувають. Культурний імперіалізм у формі розповсюдження національної культури незрівнянно менш механічний та дисциплінований, проте не обов'язково менш ефективний ніж тоталітарний [1, с. 41-42].

Через саму імперіалістичну політику, якій слугує культурний імперіалізм, Г. Моргентау розглядає його як неоднозначний метод. До того ж, культурна експансія, як правило, не має чітко визначеної локалізації, і звертається до широкого кола недобросовісних осіб. Типовим проявом культурного імперіалізму є п'ята колона. Проте, культурний імперіалізм є майже настільки давнім, як і сам імперіалізм, і практикується у широкому масштабі безліччю націй, хоча планування культурної експансії у якості інструмента імперіалізму Г. Моргентау відносить до ряду складних задач [1, с. 47-48].

Політичні інтереси у формі цінностей, ідеалів, нормативних вимог та програм поведінки виражає *ідеологія*. Сама природа політики, з точки зору політичного реалізму, полягає у тому, щоб змусити політичних акторів використовувати ідеологію, приховуючи безпосередню ціль їхніх дій на міжнародній арені – владу. Це пов'язано з тим, що держава, яка вирішить відверто заявити про бажання влади й буде протистояти подібним прагненням з боку інших держав, одразу зазнає великих, можливо визначальних, втрат у боротьбі за неї. Таке визнання буде рівнозначним відвертому порушенню загальноприйнятих моральних стандартів міжнародної спільноти і тим самим поставить країну в ту позицію, в якій вона, швидше за все, не зможе ефективно реалізувати свою зовнішню політику. Крім того, воно дозволить об'єднати інші держави у жорсткому протистоянні такої політиці.

У своїй праці Г. Моргентау використовує концепцію ідеології, яка відповідає тому, що К. Мангейм назвав «особливою ідеологією»: «Особливе розуміння ідеології мається на увазі, коли цей термін означає, що ми скептично ставимося до ідей та уявлень, які висунув противник. Вони розглядаються як більш або менш свідомі маскування реальної природи ситуації, істинне визнання яких не відповідало б його інтересам» [1, с. 61]. За допомогою ідеології можна досягнути кілька бажаних результатів. По-перше, ідеологія робить участь у змаганні за владу психологічно та морально прийнятними для політичних акторів та їхньої аудиторії, адже вони подають свої ідеї не з точки зору влади, а з точки зору етичних і правових принципів та первинних людських потреб. По-друге, ідеологія, звертаючись до інтелектуальних переконань та моральних цінностей народу, об'єднує людей, мобілізує всі національні сили та ресурси на підтримку зовнішньої політики держави, піднімає національний моральний дух, розвиває ентузіазм та готовність жертвувати, що дає незчисленну перевагу перед супротивником [1, с. 62-63].

Типи ідеологій відповідають типам міжнародної політики. Так, ідеології політики статус-кво служать ідеї постійного миру та міжнародного права. Така політика взагалі може дозволити собі часто розкривати свою справжню природу й обійтися без ідеологічного маскування. Проте, політика імперіалізму завжди потребує ідеології. Їй потрібно висунути більш високий моральний принцип, який вимагає повалення статус-кво та нового розподілу влади. Коли не можна бути впевненим, маєш справу з ідеологією імперіалізму або статус-кво, коли ідеологія не робиться під певний тип політики, але її можуть використовувати захисники статус-кво, а також прихильники імперіалізму, тоді має місце неоднозначний тип ідеології. Такий характер носять, наприклад, ідеології національного самовизначення та ООН [1, с. 67].

Серед факторів, які впливають на могутність держави на міжнародній арені, що їх зазначає Г. Моргентау, можна виділити три, які, на нашу думку, належать до феноменів, у яких знаходить свій відбиток культура суспільства. Це – національний характер, національний моральний дух та якість дипломатії. Так, національний характер і національний моральний дух показують особливості націона-

льної культури з психологічної точки зору. Американський політолог Л. Пай включає ці поняття, разом з ідеологією, національною політичною психологією та фундаментальними цінностями народу, в зміст категорії «політична культура». А на думку відомого культуролога та антрополога М. Мід, національний характер має суттєве значення в парадигмі політичної культури.

Національний характер являє собою інтелектуальні та моральні якості, що демонструють високий ступінь стійкості нації до змін та відокремлюють її від інших. Ці якості несуть на собі особи, які виступають від імені держави під час миру та війни, формулюють, реалізують та підтримують її політику. *Національний моральний дух* – це ступінь рішучості, з якою нація підтримує політику свого уряду під час серйозної кризи, миру або війни. У формі громадської думки він являє собою той фактор, без підтримки якого жоден уряд, не в змозі проводити свою політику з повною ефективністю. Як відмічає Г. Моргентау: «Національний характер та національний моральний дух вирізняються своєю невлітністю як з точки зору раціонального прогнозу, так і для їхнього постійного і часто вирішального впливу на вагу, яку нація здатна мати в масштабах міжнародної політики» [1, с. 96]. Проте більш нестійким і найбільш важливим серед усіх факторів, що впливають на могутність держави, визнається *якість її дипломатії* – мистецтво приведення різних елементів національної могутності до максимального впливу на ті точки міжнародних обставин, які найбільш важливі для національних інтересів. Дипломатія розглядається як мозок могутності держави. Значення якості дипломатії знаходить своє відбиття у тому, що держава з її низьким рівнем може втратити усі свої переваги у географічному положенні, продовольстві, сировині та ін., що призведе до ослаблення її могутності. Проте, дипломатія високої якості буде використовувати ще й приховані джерела могутності держави і повністю трансформувати їх у політичні реалії.

Одним із методів політики, спрямованої на збереження балансу сил, політичний реалізм розглядає метод «стримувань та противаг». Його реалізація здійснюється з використанням таких нормативних систем, як мораль, звичаї (англ. – mores, рос. – нравы) та закон. Ці нормативні системи є вкоріненими в культурі, адже у чітких, та таких, що однозначно інтерпретуються, адекватно застосовуються та контролюються формах, виражають ту або іншу систему цінностей, яку приймають і у рамках якої функціонують. Вони накладають певні обмеження на боротьбу за владу в інтересах усієї міжнародної спільноти в цілому, а не окремих держав. Проте, на думку Г. Моргентау, слугують цілі не ліквідації боротьби за владу, а створюють цивілізовані заміники брутальності та грубості необмеженої й нерегульованої боротьби за неї [1, с. 173].

Основні ідеї неореалізму були закладені Кеннетом Н. Уолцом у книзі «Теорія міжнародної політики» (1979 р.), а також у працях Л. Гілпина, Дж. Миршеймера, Стівена М. Уолта та ін. [4]. Неореалізм переосмислив та зберіг багато з положень класичного реалізму. Найбільш суттєвим його внеском у

розвиток теорії міжнародних відносин є реалізація системного підходу до їх аналізу. З точки зору неореалізму, вирішальну роль у сучасних міжнародних відносинах відіграє глобальний рівень, де вони виступають як система. Важливе місце при цьому займає поняття структури міжнародних відносин, яка розглядається як розподіл можливостей (примусів та обмежень), що їх система надає своїм елементам – державам, а також як функціональна диференціація та недиференціація суб'єктів. Іншими словами, держави зазнають впливу та примусу з боку системи міжнародних відносин, але вони наділені правом вирішувати, як будуть діяти за цих умов. Зміна структури міжнародних відносин відбувається в результаті того, що держави намагаються збільшити ті можливості та потенціал, які вони мають. У той час К. Уолц описував систему міжнародних відносин як біполярну, у якій завдяки наявності ядерної зброї США та СРСР відігравали провідні ролі. З розпадом Радянського Союзу система перетворилася на однополярну, сьогодні вона вже багатополарна, проте, військові технології, у першу чергу, а також потужна економіка, з точки зору неореалізму, залишаються визначальними на міжнародній арені. Культурні фактори тут не визнаються як провідні чи навіть досить важливі. У цьому підході вони не знайшли свого належного відображення, на що неодноразово звертали свою увагу критики даного напрямку.

Висновки

Отже, ми маємо різну ситуацію стосовно тієї доли уваги, що приділяється культурі у підходах політичного реалізму та неореалізму, якими представлено реалістичний напрям в теорії міжнародних відносин. Цілком ймовірно, що неореалізм, розвиваючи свої ідеї в контексті нових реалій міжнародної політики, прийняв «за замовчуванням» ряд положень теорії реалізму, пов'язаних з культурою. Вони не набули яких-небудь інтерпретацій, адже не потребували цього. В обох теоріях культура не розглядається як провідний фактор. Проте політичний реалізм позначив ті аспекти міжнародних відносин, де вона грає досить важливу роль:

- культура є важливим чинником у визначенні національних інтересів окремої держави, що зумовлюють її дії на міжнародній арені;
- вона грає вагомий роль у легітимізації влади, визначає її зміст та способи застосування;
- культура знаходить своє відбиття у низці факторів, які складають могутність держави й надають їй перевагу у боротьбі за владу;
- культура використовується як засіб зміни владних відносин між державами, проявом чого є культурний імперіалізм;
- культурні цінності, ідеали, норми та програми поведінки у вигляді ідеології слугують або формою вираження інтересів акторів на міжнародній арені, або, у більшості випадків, формою їх приховування;
- в цінностях культури вкорінені нормативні системи, які використовуються для збереження балансу сил у міжнародних відносинах.

Виходячи із цього, можна сказати, що низка змін, яких зазнає сьогодні культура окремого суспільства, спричинені боротьбою за владу на міжнародній

арені, у якій культура розглядається як об'єкт впливу для ефективного досягнення політичної цілі. Перевагу у реалізації політики культурного імперіалізму мають лише ті держави, чия могутність визначається потужною економікою, значним фінансовим ресурсом, а також можливостями застосовувати новітні технічні засоби та різноманітні технології впливу і маніпуляції [5; 6; 7].

Так, до сучасних проявів культурного імперіалізму можна, на нашу думку, віднести чотири процеси культурної глобалізації П. Бергера, висвітленню яких було приділено увагу в одній із наших попередніх праць [8, с. 133-134]. П. Бергер схарактеризував ці процеси як американізацію для країн заходу та вестернізацію з чітко вираженим американським уклоном для інших країн. До них належать: «культура Давосу», «клубна культура», масова культура (або McWorld) та Євангельський протестантизм. «Культура Давосу» розрахована, головним чином, на бізнесові еліти та зачіпає й усіх тих, хто прагне до них потрапити. Проте, вона також впливає і на еліти політичні, оскільки останні переплітаються з бізнесовими. «Клубна культура» по суті є засобом вестернізації (американізації) інтелігенції, її цінностей та ідеології, що відбувається через систему освіти, правову систему, різні медичні заклади та низка засобів масової інформації. Масова культура, артефакти якої мають чітко виражений американський характер, спрямована на широку верстви населення. На них же впливає і Євангельський протестантизм. Він глибоко зачіпає підвалини національних культур, які у найтісніший спосіб переплітаються з місцевими релігіями. Ці чотири процеси відбуваються одночасно і перебувають у складних взаємовідносинах один з одним та з культурами народів, які зазнають їхнього впливу. Крім того, П. Бергер звернув увагу й на те, що, за рідкісними винятками, глобальна комунікація здійснюється переважно англійською мовою, яка несе свою систему цінностей, особливості почуттів, підходів до реальності, що їх вбирає в себе свідомість тих, хто нею говорить [9; 10, с. 23, 27].

Усе це К. Веліз назвав «ненасильницькими» засобами розповсюдження глобальної американізованої культури, а один з ідеологів неолібералізму Дж. С. Най – «м'якою силою», використання якої він розглядав у контексті американської зовнішньої політики [11; 12]. «М'яка сила» – це аспект влади, що виникає тоді, коли одна держава змушує інші держави бажати того, чого хоче вона. Такий вплив Дж. С. Най пов'язує з нематеріальними ресурсами, у першу чергу, з культурою. Саме у сукупності приєднаних для інших держав аспектів національної культури, політичних цінностях, які сповідаються, та зовнішній політиці, яка проводиться, криється, на його думку, природа «м'якої сили». За умов, коли використання військової сили окремою державою розглядається в світі як малоприйнятне, а економіки країн є взаємозалежними, «м'яка сила» виступає однією з форм зовнішньополітичної стратегії, а її ресурси стають відносно більш важливими.

Подальші дослідження означеної проблематики ми бачимо у застосуванні інших теоретико-методологічних підходів до аналізу міжнародних від-

носин для пояснення низки впливів, що їх зазнає сьогондні культура, та пов'язаних із цим культурних змін.

Список літератури

1. Morgentau Hans J. Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace / Hans J. Morgentau. – New York: Alfred A. Knopf, 1948. – xvi, 489, xix pp.
2. Теория международных отношений: Хрестоматия / [Сост., науч. ред. и коммент. П.А. Цыганкова]. – М.: Гардарики, 2002. – 400 с.
3. Кребер А. Понятие культуры и социальной системы / А. Кребер, Т. Парсонс // Парсонс Т. О социальных системах / Т. Парсонс; [под ред. В.Ф. Чесноковой и С.А. Белановского]. – М.: Академический Проект, 2002. – 832 с.
4. Waltz Kenneth N. Theory of international politics / Kenneth N. Waltz. – Michigan: Addison-Wesley Pub. Co., 1979. – 251 p. – (Addison-Wesley series in political science, Clinical Practice Series).
5. Пода Т.А. Зміна системи міжнародних відносин під впливом інформатизації / Т.А. Пода // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 2 (24). – К.: НАУ, 2016. – С. 157-160.
6. Ороховська Л.А. Сучасні мас-медіа та їх вплив на суспільну свідомість [Електронний ресурс] / Л.А. Ороховська //

Репозитарій НАУ / ННГМІ / Кафедра філософії. – Режим доступу: <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/17125>

7. Кононенко О.В. Маніпуляція як регулятивний механізм і чинник соціальних ризиків / О.В. Кононенко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 2 (22). – К.: НАУ, 2015. – С. 88-94.
8. Фабрика А.А. Культурна глобалізація на сучасному етапі: ключові тенденції / А.А. Фабрика // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 2 (22). – К.: НАУ, 2015. – С. 130-135.
9. Многоликая глобализация / [под ред. П. Бергера и С. Хантингтона; пер. с англ. В.В. Сапова под ред. М.М. Лебедевой]. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 379 с.
10. Berger Peter L. Four Faces of Global Culture / P. Berger // The National Interest. – No. 49. – Fall 1997, pp. 23–29.
11. Nye Joseph S. Soft Power / Joseph S. Nye // Foreign Policy. – No. 80. – Twentieth Anniversary (Autumn, 1990), pp. 153-171.
12. Nye Joseph S. Soft Power: The Means to Success in World Politics / Joseph S. Nye. – New York: Public Affairs, 2004. – 191 p.

А.А. Фабрика

КУЛЬТУРА В ТЕОРИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ: РЕАЛИСТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ

В статье рассматривается роль, которая отведена культуре в реалистическом подходе к анализу международных отношений. В результате исследования определен ряд аспектов международной политики, в которых культуре придается важное значение. В частности, культура используется как один из способов изменения властных отношений между государствами. С позиции реалистического подхода, именно борьбой за власть на международной арене и объясняются наиболее ощутимые внешние воздействия на культуру отдельного общества сегодня.

Ключевые слова: культура, международные отношения, политический реализм, культурный империализм, идеология, неореализм.

A. Fabryka

CULTURE IN THE THEORY OF INTERNATIONAL RELATIONS: REALISTIC DIRECTION

The article considers the role assigned to culture in a realistic approach to the analysis of international relations. As a result of the study, aspects of international politics have been identified in which culture is given importance. In particular, culture is used as one of the ways to change the power relations between states. From the standpoint of a realistic approach, it is the struggle for power in the international arena that explains the most tangible external influences on the culture of a particular society today.

Key words: culture, international relations, political realism, cultural imperialism, ideology, neo-realism.

UDC 316.334.3

S.P. Kharchenko

CATEGORY OF FAIRNESS IN SOCIO-PHILOSOPHICAL INTERPRETATIONS OF THE CONTEMPORARY SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS

Central Ukrainian State Pedagogical University named after V. Vinnichenko

Abstract. *The phenomenon of "fairness" as the fundamental category in contemporary philosophy, ethics, axiology, philosophy of politics, political ethics, philosophy of law, is conceptualized on the basis of cultural, politico-cultural, linguistic, comparative approaches. Its social philosophical deconstruction in the paradigm of the classical model of international relations is carried out. It is shown that this model provides for the formulation of equitable approaches to enable all the representatives of the international community to build their own lives, taking into account the cultural traditions, mentality, nuances of national economy and education.*

Key words: fairness, morality, morals, right, good and evil, international relationships.

Statement of the problem

It is very difficult to consider the category of "fairness" as such in isolation from other complex categories like "society", "state", "right", as well as "good" and "evil". Theory of State and law reiterates the need to implement legislation to regulate relations between people in society. In turn, theological concept explains the essence of the highest ideals of Justice,

divine laws and forms a deep moral foundation in order to build harmonious life.

We can also define a measure of Justice, assessing the quality of relationships among people. Historically, such relationships became more sophisticated as a result of the modernization of the means of production, sustaining wealth, accumulation and redistribution of capital, establishing trade unions. Often the socio-